

Sygn. akt IV KK 121/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 lipca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Grzegorzcyk (przewodniczący)

SSN Kazimierz Klugiewicz

SSN Zbigniew Puzkarski (sprawozdawca)

Protokolant Jolanta Grabowska

przy udziale prokuratora Prokuratury Generalnej Krzysztofa Parchimowicza
w sprawie **K. M.**

skazanej z art. 286 § 1 kk i in.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 10 lipca 2014 r.,

kasacji, wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 28 czerwca 2012 r.,

zmieniającego wyrok Sądu Okręgowego w T.

z dnia 16 lutego 2012 r.,

1. uchyla zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu pierwszej instancji w zakresie nałożenia na K. M. obowiązku naprawienia szkód wyrządzonych: A. P.; Zakładowi Usług Budowlanych i Instalacyjnych "A." A. O., A. O. spółka jawna; M. G.; S. E. W.;

2. wydatkami związanymi z rozpoznaniem kasacji obciąża Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w T. wyrokiem z dnia 16 lutego 2012 r., sygn. akt ... 65/11, K. M. uznał za winną tego, że:

1. w okresie od dnia 1 listopada 2008 r. do dnia 15 grudnia 2009 r. w M. w krótkich odstępach czasu, w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, mając na celu osiągnięcie korzyści majątkowej, doprowadziła A. P. do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w postaci pieniędzy w łącznej kwocie 34.800 zł w ten sposób, że wprowadziła go w błąd co do faktycznego przeznaczenia pobranych pieniędzy oraz zamiaru wywiązania się z zawieranych z nim umów dotyczących sprzedaży traktora marki New Holland, quada marki Yamaha Grizzly oraz samochodu osobowego marki Audi A4, tj. przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k. i za to wymierzył jej karę 6 miesięcy pozbawienia wolności;
2. w bliżej nieokreślonym dniu i miesiącu 2009 r. w K., mając na celu osiągnięcie korzyści majątkowej, doprowadziła S. S. do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w postaci pieniędzy w kwocie 47.000 zł w ten sposób, że wprowadziła go w błąd co do faktycznego przeznaczenia pobranych pieniędzy oraz zamiaru wywiązania się z zawieranej z nim umowy pożyczki, tj. przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. i za to wymierzył jej karę 6 miesięcy pozbawienia wolności;
3. w okresie od bliżej nieokreślonego dnia miesiąca lipca 2008 r. do bliżej nieokreślonego dnia miesiąca maja 2009 r. w K., w krótkich odstępach czasu, w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, mając na celu osiągnięcie korzyści majątkowej, doprowadziła M. K. do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w postaci pieniędzy w łącznej kwocie 150.653,20 zł w ten sposób, że wprowadziła go w błąd co do faktycznego przeznaczenia pobranych pieniędzy oraz zamiaru wywiązania się z zawieranych z nim umów dotyczących sprzedaży samochodu marki Toyota RAV 4, Honda CRV, dwóch samochodów marki Honda Accord, dziewięciu quadów, motocykla

marki Honda Goldwing, a także co do zamiaru zwrotu zaciągniętych pożyczek oraz zapłaty pieniędzy za podjęcie się pośrednictwa w sprzedaży samochodów Toyota RAV 4 i Honda CRV, tj. przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k. i za to wymierzył jej karę 6 miesięcy pozbawienia wolności;

4. w okresie od dnia 13 maja 2009 r. do dnia 5 czerwca 2009 r. w K., w krótkich odstępach czasu w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, mając na celu osiągnięcie korzyści majątkowej, doprowadziła Zakład Usług Budowlanych i Instalacyjnych „A.” A. O., A. O. s.j. do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w postaci pieniędzy w łącznej kwocie 231.000 zł w ten sposób, że wprowadziła przedstawicieli spółki w błąd co do faktycznego przeznaczenia pobranych pieniędzy oraz zamiaru wywiązania się z zawieranych z nią umów dotyczących sprowadzenia sprzętu budowlanego, w tym: wiertnicy horyzontalnej typu Mach 1, koparki gąsienicowej Caterpillar 240C, koparki gąsienicowej JCB Mini, koparki kołowej Caterpillar 312, spycharki gąsienicowej Caterpillar D5 MLPG, koparko-ładowarki JCB Max i koparko-ładowarki JCB Mini, tj. przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 294 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k. i za to na podstawie art. 294 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. wymierzył jej karę 6 miesięcy pozbawienia wolności;
5. w bliżej nieokreślonym dniu i miesiącu 2009 r. w Z., w krótkich odstępach czasu, w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, mając na celu osiągnięcie korzyści majątkowej, doprowadziła M. G. do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w postaci pieniędzy w łącznej kwocie 120.000 zł w ten sposób, że wprowadziła go w błąd co do faktycznego przeznaczenia pobranych pieniędzy oraz zamiaru wywiązania się z zawieranych z nią umów dotyczących sprowadzenia maszyn budowlanych - koparki kołowej Caterpillar wraz z wiertnicą horyzontalną i spycharki gąsienicowej CAT D5, tj. przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k. i za to wymierzył jej karę 6 miesięcy pozbawienia wolności;
6. w dniu 8 maja 2009 r. w G., mając na celu osiągnięcie korzyści majątkowej, doprowadziła firmę S. E. W. do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w postaci pieniędzy w kwocie 50.000 zł w ten sposób, że wprowadziła

przedstawiciela tej firmy w błąd co do faktycznego przeznaczenia pobranych pieniędzy oraz zamiaru wywiązania się z zawieranej z nią umowy sprzedaży wiertnicy 40-10 Mach 1, tj. przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. i za to wymierzył jej karę 6 miesięcy pozbawienia wolności;

7. w okresie od bliżej nieokreślonego dnia i miesiąca 2008 r. do dnia 11 marca 2009 r. w krótkich odstępach czasu, w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, mając na celu osiągnięcie korzyści majątkowej, doprowadziła J. S.-B. i M. B. do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w postaci pieniędzy w łącznej kwocie 85.440 zł w ten sposób, że wprowadziła ich w błąd co do faktycznego przeznaczenia pobranych pieniędzy oraz zamiaru wywiązania się z zawieranych z nią umów sprzedaży przyczepy campingowej, samochodu marki Toyota Camry oraz dwóch samochodów marki Audi, tj. przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. i za to wymierzył jej karę 6 miesięcy pozbawienia wolności (miejsce popełnienia przestępstwa nie zostało określone, a w podstawie prawnej skazania nie został powołany art. 12 k.k. – uw. SN);

na podstawie art. 86 § 1 k.k. (art. 85 k.k. nie został powołany – uw. SN) Sąd połączył wymierzone kary jednostkowe i orzekł wobec K. M. karę łączną 2 lata pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawiesił na pięcioletni okres próby i oddał oskarżoną pod dozór kuratora sądowego;

na podstawie art. 72 § 2 k.k. zobowiązał K. M. do naprawienia w całości szkód przez uiszczenie na rzecz pokrzywdzonych:

- A. P. kwoty 34.800 zł;
- S. S. kwoty 47.000 zł;
- M. K. kwoty 150.653,20 zł;
- Zakładu Usług Budowlanych i Instalacyjnych „A.” A. O., A. O. sp. j. kwoty 231.000 zł;
- M. G. kwoty 120.000 zł;
- S. E. W. kwoty 50.000 zł;
- J. S. – B. i M. B. kwoty 85.440 zł, przy czym określił, że obowiązek ten powinien zostać wykonany w terminie 2 lat od uprawomocnienia się wyroku oraz zastrzegł, że część z tych należności w wysokości po 15.000 zł powinna być

uiszczona na rzecz każdego z pokrzywdzonych w terminie 2 miesięcy od uprawomocnienia się wyroku (pkt IV. 1 - 7 wyroku);

zwolnił K. M. od ponoszenia opłat i kosztów procesu, a wydatkami obciążył Skarb Państwa.

Apelację od tego wyroku wniósł prokurator, zaskarżając go w całości na niekorzyść oskarżonej. Zarzucił obrazę prawa materialnego, tj. przepisu art. 294 § 1 k.k., poprzez orzeczenie na jego podstawie za czyn ujęty w pkt 4 aktu oskarżenia kary poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, w sytuacji niepowołania jakiegokolwiek podstawy do nadzwyczajnego złagodzenia kary.

Wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 28 czerwca 2012 r., sygn. akt ... 67/12, zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że w miejsce wymierzonej oskarżonej za przestępstwo z art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 294 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k. kary 6 miesięcy pozbawienia wolności, na podstawie art. 294 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. wymierzył jej karę roku pozbawienia wolności, a w pozostałej części wyrok utrzymał w mocy; zwolnił oskarżoną od uiszczenia kosztów sądowych związanych z postępowaniem odwoławczym, a wydatkami tego postępowania obciążył Skarb Państwa. Nadto na podstawie art. 105 § 1 i 2 k.p.k. sprostował zaistniałą w zaskarżonym wyroku oczywistą omyłkę pisarską. Treść tego wyroku wskazuje, że Sąd II instancji nie rozważył zasadności powołania w podstawie prawnej wymiaru kary przepisu art. 11 § 3 k.k., w sytuacji, gdy w podstawie prawnej skazania Sąd *meriti* nie powołał art. 11 § 2 k.k., jak też, czy można mówić o zbiegu art. 286 § 1 k.k. i art. 294 § 1 k.k. (zob. negatywne w tym względzie wypowiedzi Sądów Apelacyjnych: w Katowicach - wyrok z 3.03.2011 r., II AKa 42/11, LEX nr 846484; we Wrocławiu – wyrok z 27.03.2013 r., II AKa 72/13, LEX nr 1313479).

Kasację od prawomocnego wyroku Sądu odwoławczego wniósł Rzecznik Praw Obywatelskich. Na podstawie art. 521 § 1 k.p.k. zaskarżył wyrok na korzyść K. M., w zakresie, w jakim utrzymał w mocy orzeczenie Sądu Okręgowego w T., zobowiązujące ją do naprawienia szkód wyrządzonych przypisanymi przestępstwami w sposób wskazany w punkcie IV ppkt 1, 4, 5, 6 wyroku Sądu pierwszej instancji. Skarżący zarzucił wyrokowi rażące i mogące mieć istotny wpływ

na jego treść naruszenie prawa karnego procesowego, to jest art. 433 § 1 k.p.k. w zw. z art. 440 k.p.k., polegające na tym, że Sąd II instancji rozpoznając apelację prokuratora, niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów oraz jej kierunku, utrzymał w mocy rażąco niesprawiedliwe rozstrzygnięcie Sądu I instancji, które zapadło z obrazą art. 415 § 5 k.p.k., polegającą na zobowiązaniu oskarżonej do naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwami, poprzez zapłatę na rzecz:

- A. P. kwoty 34.800 zł., podczas gdy o roszczeniu tym rozstrzygnięto prawomocnie w postępowaniu Sądu Rejonowego w K., sygn. akt ... 11/10;
- Zakładu Usług Budowlanych i Instalacyjnych „A.” A. O., A. O. spółka jawna kwoty 231.000 zł., podczas gdy o roszczeniu tym rozstrzygnięto prawomocnie w postępowaniu Sądu Okręgowego w R. o sygn. akt ... 120/10;
- M. G. kwoty 120.000 zł., podczas gdy o roszczeniu tym rozstrzygnięto prawomocnie w postępowaniu Sądu Okręgowego w K. o sygn. akt ... 55/10;
- S. E. W. kwoty 50.000 zł., podczas gdy o roszczeniu tym rozstrzygnięto prawomocnie w postępowaniu Sądu Rejonowego w R. o sygn. akt ... 3251/09

i wniósł o:

1. dopuszczenie dowodu z kart 3-4, 5, 6, 7, 8, 10, 11 i 12 akt sprawy Sądu Rejonowego w R. o sygn. ... 3251/09; z kart 1-3, 6, 10, 12, 14 akt sprawy Sądu Rejonowego w K. o sygn. ... 11/10; z kart 2, 3-4, 5, 6, 7, 8 akt sprawy Sądu Okręgowego w R. o sygn. ... 120/10 oraz z kart 1-3, 7-8, 9, 10, 11, 12, 22, 24 akt sprawy Sądu Okręgowego w K. o sygn. ... 55/10 w celu wykazania zasadności zarzutu kasacyjnego;
2. uchylenie w zaskarżonym zakresie wyroku Sądu Apelacyjnego oraz utrzymanego nim w mocy orzeczenia zawartego w punkcie IV ppkt 1, 4, 5, 6 wyroku Sądu pierwszej instancji.

W odpowiedzi na kasację A. O., reprezentujący pokrzywdzony podmiot „A.” A. O., A. O. sp. j., wniósł o oddalenie kasacji jako oczywiście bezzasadnej. Podniósł, że skazana uchyła się od wykonania nałożonego przez Sąd obowiązku, bowiem w wyznaczonym terminie nie zapłaciła pokrzywdzonemu kwoty 15.000 zł. W razie uwzględnienia kasacji skazana, uwolniona od obawy zarządzenia wykonania zawieszony kary pozbawienia wolności z powodu uchylenia się od wykonania nałożonego obowiązku, pozostanie bezkarna, a szkoda wyrządzona

pokrzywdzonym nigdy nie zostanie naprawiona. Autor pisma zwrócił też uwagę, że w okresie pomiędzy zobowiązaniem sprawcy przestępstwa do naprawienia szkody w trybie art. 72 § 2 k.k., a nastaniem oznaczonego przez sąd karny terminu jej naprawienia, orzeczenie to, jako nienadające się do egzekucji cywilnej, nie stanowi orzeczenia o roszczeniach majątkowych pokrzywdzonego w rozumieniu art. 107 § 2 k.p.k. Tym samym brak jest przeszkód, by sąd karny mógł nałożyć w ramach probacji na sprawcę przestępstwa obowiązek naprawienia szkody, mimo że postępowanie w przedmiocie roszczenia wynikającego z popełnienia przestępstwa toczy się albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono.

Na rozprawie kasacyjnej prokurator Prokuratury Generalnej postulował uwzględnienie kasacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasację należało uwzględnić, bowiem skarżący zasadnie podniósł, iż Sąd odwoławczy z naruszeniem art. 433 § 1 oraz art. 440 k.p.k. utrzymał w mocy m.in. tę część wyroku Sądu I instancji, która wobec obrazy art. 415 § 5 k.p.k. była rażąco niesprawiedliwa. Dokumenty zawarte w dołączonych do kasacji aktach spraw cywilnych, w szczególności prawomocne nakazy zapłaty, które zostały ujawnione na rozprawie kasacyjnej, świadczyły, że niektórzy z pokrzywdzonych przestępstwami, za które została skazana K. M., wcześniej wystąpili przeciwko niej na drodze cywilnej z roszczeniami wynikającymi z popełnienia przestępstwa i uzyskali orzeczenia nakazujące oskarżonej zapłacenie im pieniędzy w kwotach odpowiadających kwotom wymienionym w opisach czynów przypisanych wyrokiem sądu karnego. I tak:

- Sąd Rejonowy w K. nakazem zapłaty z dnia 30 marca 2010 r., sygn. akt ... 11/10, nakazał K. M. zapłacenie A. P. kwoty 69.600 zł, z odsetkami (na zasadzie art. 394 § 1 k.c. żądał on od pozwanej sumy dwukrotnie wyższej od wpłaconych zaliczek);
- Sąd Okręgowy w R. nakazem zapłaty z dnia 18 maja 2010 r., sygn. akt ... 120/10, nakazał K. M. zapłacenie Zakładowi Usług Budowlanych i Instalacyjnych „A.” A. O., A. O. sp.j. kwoty 231.000 zł, z odsetkami;
- Sąd Okręgowy w K. nakazem zapłaty z dnia 21 kwietnia 2010 r., sygn. akt ... 55/10, nakazał K. M. zapłacenie M. G. kwoty 120.000 zł, z odsetkami;

- Sąd Rejonowy w R. nakazem zapłaty z dnia 1 października 2009 r., sygn. akt ... 3251/09, nakazał K. M. zapłacenie E. W., prowadzącej działalność gospodarczą pod firmą S. kwoty 50.000 zł, z odsetkami.

W takim razie nakładając na oskarżoną obowiązek naprawienia szkody przez zapłacenie wymienionym osobom określonych kwot Sąd Rejonowy naruszył art. 415 § 5 k.p.k., który w zdaniu drugim stanowi, że „nawiązki na rzecz pokrzywdzonego, obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę nie orzeka się, jeżeli roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono”.

Zapewne, do zaistnienia rzeczzonego uchybienia przyczynili się sama oskarżona i pokrzywdzeni, którzy w postępowaniu przed Sądem I instancji nie poinformowali, że zapadły wspomniane orzeczenia sądów cywilnych. Co więcej, zachowali się w sposób sugerujący, że orzeczenia takie nie istnieją, bowiem pokrzywdzeni na podstawie art. 49a k.p.k. złożyli wnioski o orzeczenie środka karnego, o którym mowa w art. 46 § 1 k.k., natomiast oskarżona na rozprawie, w obecności obrońcy, podtrzymała złożony na podstawie art. 387 § 1 k.p.k. wniosek o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzania postępowania dowodowego, zawierający postulat orzeczenia na podstawie art. 72 § 2 k.k. obowiązku naprawienia szkody w całości (zdaje się to wskazywać na niedostatki świadczonych oskarżonej pomocy prawnej). Nie zmienia to jednak faktu, że Sąd I instancji obraził przepis art. 415 § 5 k.p.k. (także, o czym niżej, art. 366 § 1 k.p.k.), natomiast Sąd Apelacyjny art. 433 § 1 oraz art. 440 k.p.k.

Trzeba przyjąć, że fakt wprowadzenia do ustawy karnoprocesowej klauzuli antykumulacyjnej nakłada na sąd obowiązek takiego procedowania, by wydane orzeczenie klauzuli tej nie naruszało. Nie chodzi przy tym o przeprowadzanie z urzędu pracochłonnych kwerend zmierzających do ustalenia, czy roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono, ale o wezwanie przynajmniej oskarżonego, w miarę możliwości też pokrzywdzonego, do udzielenia informacji w tym względzie, gdy realnie rysuje się możliwość orzeczenia nawiązki na rzecz pokrzywdzonego, obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną

krzywdę. Wspomniane zachowanie osób występujących w procesie obowiązku tego, wynikającego w przypadku Sądu I instancji z art. 366 § 1 k.p.k., nie uchylało. Przeszedł też nad tym do porządku Sąd odwoławczy, co skutkowało utrzymaniem w mocy częściowo wadliwego wyroku.

W tym miejscu warto wspomnieć, że nawet w razie przyjęcia, iż żadne zaniedbanie ze strony sądu nie miało miejsca, konieczne byłoby uznanie, że naruszenie prawa obiektywnie zaistniało. Kwestią kluczową jest bowiem stwierdzenie, czy doszło do rażącego pogwałcenia praw lub interesów strony (zob. wyroki SN: z dnia 6.09.1996 r., II KKN 71/96, OSNKW 1997, z. 1-2, poz. 14; z dnia 14.09.2005 r., IV KK 262/05, LEX nr 200295).

W zaistniałej sytuacji dla przywrócenia stanu zgodnego z prawem należało postąpić zgodnie z wnioskiem kasacji, tj. uchylić zaskarżony wyrok oraz wyrok Sądu I instancji w zakresie, w jakim dotyczyły obowiązku naprawienia szkody czterem wymienionym wyżej pokrzywdzonym. W nawiązaniu zaś do odpowiedzi na kasację sporządzonej przez przedstawiciela jednej z pokrzywdzonych firm trzeba podkreślić, że uznanie zasadności kasacji wynikało z potwierdzenia, iż przy orzekaniu w niniejszej sprawie doszło do rażącego naruszenia prawa, które miało istotny wpływ na treść wydanych wyroków. Należało przy tym mieć na uwadze, że skoro przepis art. 415 § 5 zd. drugie k.p.k. nie zawiera żadnego wyłączenia, to odnosi się również do obowiązku naprawienia szkody, o którym mowa w art. 72 § 2 k.k. (w tym względzie zob. też wyroki SN: z dnia 23.11.2006 r., IV KK 328/06, OSNKW 2007, z. 2, poz. 14 oraz z dnia 18.06.2009 r., IV KK 145/09, OSNKW 2009, z. 9, poz. 77) i nie podważa tego w sposób przekonujący argumentacja, że przed upływem wyznaczonego przez sąd terminu naprawienia szkody egzekucja należności nie może być prowadzona. Natomiast wyrazem niezrozumienia przez pokrzywdzonego istoty i celu kasacji w sprawach karnych jest upatrywanie niezasadności tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia w tym, że jego uwzględnienie zdejmie z oskarżonej presję naprawienia szkody, wynikającą z obawy zarządzenia wykonania warunkowo zawieszony kary pozbawienia wolności.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w wyroku, o wydatkach związanych z rozpoznaniem kasacji rozstrzygając zgodnie z art. 638 k.p.k.

